

*Анна Ржевська, кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник завідувача відділу з міжнародних зв'язків
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Статтю присвячено питанням забезпечення послідовності навчального процесу в університетах західноєвропейських країн – Бельгії, Ірландії, Нідерландів, Португалії, Франції, Шотландії.

Ключові слова: навчальні плани, навчальні програми, бакалавр – магістр – доктор.

Постановка проблеми. Згідно з доповіддю національної групи з впровадження Болонських реформ в Україні, що складається з представників Кабінету міністрів України та Міністерства освіти і науки України, для успішного завершення Болонського процесу в Україні необхідно: урізноманітнити освітні програми академічної, професійної спрямованості або комбіновані; зробити освітні програми і кваліфікації гнучкішими відповідно до потреб ринку праці; сприяти розвитку системи освіти впродовж усього життя; ввести трициклічну систему навчання; відновити технічну базу навчального процесу; укріпити міжнародну співпрацю, створити умови мобільності викладачів і студентів [1, 55]. Цими завданнями визначається актуальність вивчення новітнього європейського досвіду з удосконалення та уніфікації навчальних планів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню історії університетської освіти європейських країн після Другої світової війни та визначенню особливостей національних університетських систем присвячено окремі роботи Ф. Альтбаха, А. Барблана, У. Фельт, Р. Флауда, Б. Кларка, А. Корбетт, Г. Ніва, Г. Перкіна, С. Райхарт, П. Ськотта, А. Сурсок, К. Тауча, Г. Хауга та інших.

Предметом нашого дослідження є реалізація принципу послідовного навчання в сучасних західноєвропейських університетах. На основі результатів сучасних європейських досліджень в галузі вищої освіти автором проаналізовано такі аспекти цієї проблеми, як чинні рівні європейської університетської підготовки та національні форми забезпечення переходів від одного рівня до іншого.

Виклад основного матеріалу. Треба відзначити, що питання вдосконалення й уніфікації навчальних планів є актуальним для Європейського Союзу. У 2007 році Європейська комісія опублікувала план заходів щодо модернізації університетів, який був схвалений державами, що входять до Європейського Союзу (ЄС), та основними учасниками вищої освіти. Цей план постав складовою частиною Лісабонської стратегії. Основними напрямками і завданнями проведення модернізації є такі:

навчальний план: система трьох ступенів (бакалавр – магістр – доктор); навчання, засноване на компетенціях; гнучкий графік навчання; визнання періодів навчання; мобільність; **управління:** автономія університету; стратегічне партнерство, у тому числі з різними фірмами; забезпечення якості. **фінансування:** диверсифікація джерел університетського прибутку, оптимізація зв'язку з навчанням, забезпеченням рівного доступу й ефективності, урахування прибутки від внесення плати за навчання, гранти й позики [2].

Реформування навчальних планів також здійснюється в межах Болонського процесу, який об'єднує 46 країн Європи в роботі із створення європейської галузі вищої освіти до 2010 року. Європейська комісія допомагає країнам-учасникам ЄС і їх сусідам в модернізації вищої освіти, ініціюючи стратегічні програми, обговорення документів і форуми, а також підтримуючи європейські програми мобільності, такі як Erasmus, Tempus, Erasmus Mundus.

Реформування навчальних програм в західноєвропейських країнах відбувається відповідно до міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED). Система

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

класифікацій ISCED була розроблена ще в 1997 році для збору, компіляції та надання зіставних показників і статистичних даних як для окремих країн, так і на міжнародному рівні. ISCED – це багатогалузєва система, спрямована на оптимізацію аналізу системи вищої освіти будь-якої країни незалежно від рівня її економічного розвитку. У ISCED наводяться стандартні концепції, дефініції та класифікації, а також містяться визначення й інструкції, що охоплюють усе коло питань, пов'язаних з освітніми системами.

Згідно з ISCED програми підготовки бакалаврів і магістрів відповідають п'ятому рівню навчання, програми підготовки аспірантів – шостому. Програми бакалаврського та магістерського рівня основних спеціальностей поділяються на: (1) ті, що орієнтовані на теорію і/або дослідження (історія, філософія, математика тощо) або на розвиток практичних навичок високої кваліфікації (медицина, стоматологія, архітектура тощо); (2) ті, що спрямовані на формування практичних, технічних і спеціальних навичок. Їх класифікують як програми рівня ISCED 5A і ISCED 5B відповідно.

Для вступу на програми рівня ISCED 5 необхідно завершити навчання на рівні ISCED 3A, ISCED 3B або ISCED 4A; програми рівня ISCED 5 не передбачають безпосереднього надання наукової кваліфікації; програми ISCED 5 передбачають мінімум два роки теоретичної підготовки.

Програма належить до рівня ISCED 5A відповідно до стандартної класифікації освіти в тому випадку, якщо:

1) програма передбачає мінімум три роки теоретичної підготовки, хоча зазвичай теорію вивчають протягом чотирьох і більше років. Якщо вся програма розрахована на три роки, то їй повинні передувати мінімум 13 років середньої освіти. Якщо ступінь надається за системою накопичення кредитів, потрібно набрати певне число кредитів упродовж певного часу, студенти, що навчаються за такою програмою, повинні володіти певним науковим потенціалом;

2) програма може передбачати написання науково-дослідного проекту або дисертації;

4) програма забезпечує рівень освіти, необхідний для висококваліфікованих фахівців або для продовження наукової роботи.

Розглянемо сучасний досвід західноєвропейських країн з упровадження двоциклічної системи навчання “бакалавр – магістр” і забезпечення переходів від одного рівня навчання до іншого в межах чинних навчальних програм.

Згідно з доповіддю про національні напрями

проведення Болонських реформ, підготовленою агенцією Euridysce в 2007 році, у **Португалії** всі кваліфікації рівня ISCED 5B скасовано законом від 2006 року. Навчальні програми професійної спрямованості (політехнічна освіта) надають можливість вступу на навчання за програмами теоретичної спрямованості (університетська освіта).

У **Шотландії** чинна структура ступенів спочатку заснована на трьох головних циклах. Традиційний ступінь бакалавра надається після чотирьох років навчання (перший цикл) й отримання 480 національних або 240 європейських кредитів ECTS. Магістрат можна закінчити за один календарний рік, протягом якого необхідно отримати 180 національних кредитів (відповідності цим кредитам у системі ECTS не існує). При переході з програм рівня ISCED 5B тривалістю від 1 до 2 років до бакалаврських програм існує можливість обліку кредитів, отриманих за навчання на іншій спеціальності [3, 306].

В **Ірландії** трициклічна структура вищої освіти була впроваджена до підписання Болонської декларації. Всі студенти залучені до цієї структури, відповідно, всі ірландські вузи пропонують програми рівня ISCED 5A.

Ступінь бакалавра надається переважно після 3 або 4 років підготовки, але навчання може продовжитися і довше за такими спеціальностями як медицина або архітектура. Курси, що ведуть до набуття ступеня магістра або видачі інших дипломів про закінчену вищу освіту, тривають від 1 до 3 років.

Програми професійної спрямованості рівня ISCED 5B також пропонуються деякими вузами Ірландії, але вони складаються тільки з одного циклу. Студенти можуть продовжити навчання й одержати ступінь бакалавра залежно від своєї академічної успішності [3, 181].

У **Нідерландах** бакалаврсько-магістерська структура набрала чинності відповідно до поправки в Законі про вищу освіту від 2002 року, що призвело до введення системи ступенів з трьома головними циклами. Університети переробили більшість своїх традиційних одноциклічних курсів на бакалаврські та магістерські програми в 2002/03 навчальному році. Колишні професійні програми рівня ISCED 5A, що дають 240 кредитів, було скасовано або перетворено на бакалаврські програми в 2002 році.

Можна перейти з навчання на рівні ISCED 5B (120 кредитів) на рівень ISCED 5A (240 кредитів), отримавши проміжну кваліфікацію – асоційований ступінь AD. Дворічне навчання за програмою ISCED 5B вважається за окрему освіту, водночас

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

воно є часткою повної бакалаврської ISCED 5A, що надає студентам можливість повільного переходу від одного рівня до іншого в межах університетського навчання. Старі програми ISCED 5B не дають можливості вступу на рівень ISCED 5A [3, 240].

У фламандському співтоваристві Бельгії стара система вищої освіти перетворена на бінарну систему, що складається з професійно орієнтованих програм рівня ISCED 5B, спрямованих на набуття ступеня бакалавра в університетських коледжах, і двоциклічних бакалаврських і магістерських програм рівня ISCED 5A в університетах та університетських коледжах.

За допомогою механізму перехідних курсів власники професійно орієнтованого бакалаврського рівня мають доступ до магістерських програм. Програма таких перехідних курсів визначається університетським керівництвом і передбачає отримання від 45 до 90 кредитів відповідно до європейської кредитово-трансферної системи ECTS. Кількість кредитів може знизитися до 30, якщо у студента є мінімум трирічний досвід роботи, він пройшов оцінне інтерв'ю або володіє особливими академічними уміннями та компетенціями. Якщо у студента є інша (національна або іноземна) формальна кваліфікація, кількість необхідних додаткових кредитів може бути менше 30, або студент може бути звільнений від навчання на перехідних курсах [3, 96].

У Франції реформа вищої освіти за циклами "бакалавр – магістр – доктор" повинна завершитися до 2010 року, хоча в деяких дисциплінах передбачається використання старих, тривалих програм навчання. Програми рівня ISCED 5B також пропонуються деякими вузами в межах одного циклу навчання, що триває 2 – 4 роки. Після цього другий цикл триває один рік і призводить до отримання ступеня бакалавра, орієнтованого на ринок праці. Цей цикл притаманний підготовці фахівців за технічними спеціальностями. Проте на рівні ISCED 5B у Франції не надають ступенів бакалавра або магістра. Ступені цього рівня можуть забезпечувати доступ до навчання на рівні ISCED 5A за рахунок перехідних курсів і визнання колишнього навчання (навчання і/або професійний досвід). У результаті обліку всіх кредитів ECTS студент може бути звільнений від вивчення деяких предметів у межах програм рівня ISCED 5A, бакалаврських і/або магістерських [3, 159].

Таким чином, можна зробити **висновок** про те, що питання вдосконалення навчальних програм

відповідно до потреб ринку праці є актуальним для модернізації вищої освіти Західної Європи та України. Для цього національна група з впровадження Болонських реформ в Україні рекомендує урізноманітнити навчальні програми у вузах і зробити їх гнучкішими.

Висновки. Вивчення ситуації із забезпечення послідовності навчання в західноєвропейських університетах Бельгії, Ірландії, Нідерландів, Португалії, Франції та Шотландії дозволяє говорити про те, що в університетах цих країн передбачена можливість переходу студентів на інші навчальні програми за горизонталлю та вертикаллю. Західноєвропейська практика забезпечення переходів студентів від одного рівня університетської освіти до іншого охоплює: проведення оцінного інтерв'ю, зарахування студентів кваліфікацій і періодів навчання за іншою спеціальністю, облік унікального досвіду або знань студента, організацію перехідного навчання.

Відкритими для подальшого дослідження залишаються питання розмежування національних бакалаврських і магістерських програм у межах п'ятого рівня міжнародної класифікації стандартів, механізми зарахування періодів навчання або роботи за іншою спеціальністю.

1. *Bologna Follow-Up Group. An Overview. – EUA: 2006. – 66 с.*

2. *Council Resolution on Modernising universities for Europe's Competitiveness in a Global Knowledge Economy – November. 2007 – 9 с.*

3. *Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/2007. National Trends in the Bologna Process – EURYDICE, 2007. – 350 с.*

4. *ISCED 1997: International Standard Classification of Education – UNESCO-UIS, 2006. – 48 с.*

Стаття надійшла до редакції 09.07.2009

2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2

"Можна порозумітися з тим, хто говорить іншою мовою а не з тим, хто в ті самі слова вкладає зовсім інше значення".

*Жан Ростан
французький вчений, письменник*

2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2